

پوهنتون سلام
پوهنځی شریعات و قانون
برنامه ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
مبنیت امور علمی

اختصاص قضایی، مکان و موضوع

«از دیدگاه فقه و قانون»

استاد رهنما: دکتور رفیع الله عطاء

محصل: عبدالله عثمانی

سال: ۱۴۰۱ هـ ش ۱۴۴۴ هـ ق

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
برنامه ماستری فقه و قانون

اختصاص قضایی، مکان و موضوع «از دیدگاه فقه و قانون»

استاد رهنما: دکتور رفیع الله عطاء
محصل: عبدالله عثمانی

سال: 1401 هـ ش 1444 هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت فقه و قانون

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترم عبدالله ولد محمد عثمان ID: SH-MSF-99-684 محصل دور هشتم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: اختصاص قضایی، مکان و موضوع از دیدگاه فقه و قانون به روز ۱۳۸۷ تاریخ ۱۱ / ۱۲ / ۱۴۰۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۵ (نمره به عدد) نود و پنج (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور مومن حلیمی	عضو هیات	
۲	دکتور عبدالله حقیار	عضو هیات	
۳	دکتور رفیع الله عطاء	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... امر بورده ماستری

خلاصه بحث

اختصاص قضاء مکانی و موضوع، یکی از صلاحیت قضایی در حوزه محاکم است، یعنی به مفهوم کلی، قدرت قضایی که یک قاضی یا یکنهاد قضایی با در نظر داشت موضوع یا مکان از آن برخوردار است و به آن حق رسیدگی و تصمیم‌گیری در مورد پرونده‌های مطرح‌شده را می‌دهد. قسمی که حق ندارد در غیر موضوع معین یا مکان مشخص حکم صادر نماید، در صورت خلاف ورزی حکم صادره آن از اعتبار ساقط گردیده و قابل‌نقض است.

هدف از اختصاص قضاء مکانی و موضوع تأمین بیشتر عدالت و سهولت برای اتباع قلمرو یک ملت است، هدف بحث من از موضوع بیان حجیت و فلسفه قضاء مکان و موضوع است که با روش جمع‌آوری توصیفی تحلیلی و از نوع تحقیق به‌صورت کتابخانه‌ای ترتیب شده است.

صلاحیت همیشه یکی از اصول بنیادی در رسیدگی به یک موضوع قضائی (کیفری یا مدنی) است. به همین جهت تأثیر بسیار زیادی در روند دادرسی دارد. هر یک از مراجع قضایی هنگامی که یک موضوع حقوقی به آن‌ها ارجاع می‌شود اولین نکته‌ای را که باید موردتوجه قرار دهند، توجه به امر صلاحیت هست؛ یعنی باید حدود اختیارات قانونی خود را بررسی نمایند پس در صورتی که خود را واجد اختیار و صالح به رسیدگی تشخیص دادند مکلف به رسیدگی هستند. لیکن چنانچه صالح نباشند حق تعقیب پرونده را ندارند بلکه باید پرونده یا دوسیه را به مرجع ذیصلاح توسط قرار ارسال نمایند.

نظر به این‌که تشخیص صلاحیت هر یک از مراجع قضایی به عهده خود آن‌ها هست زیرا صلاحیت دادگاه‌های هر کشور برای رسیدگی به دعوی بر قواعدی مبتنی است که توسط مراجع تقنینی و قضایی همان کشور مشخص شده است. پس تشخیص اولیّه بسیار مهم است.

در پرونده‌های زیادی ملاحظه شده که مرجع قضایی در تشخیص صلاحیت مرتکب اشتباه شده، این مسئله علاوه بر این‌که موجب نقض رأی صادره از مرجع قضایی فاقد صلاحیت در مرجع عالی و تعقیب قاضی متخلف می‌شود، موجب اطاله دادرسی و ورود خسارت‌های مادی و معنوی فراوانی به اصحاب دعوی می‌گردد. صلاحیت‌ها قضایی به انواع متعدد تقسیم می‌شوند، چون صلاحیت، نسبی، حوزوی، ذاتی کیفی، کمی و... که در این تحقیق تنها پیرامون صلاحیت‌های حوزوی یا محلی و صلاحیت موضوعی یا نوعی بحث صورت گرفته است، دریافته از تحقیق نشان می‌دهد که فقه اسلامی و قانون وضعی کشور

هر دو نوع آن جایز دانسته و فلسفه وجودی آنها «افزایش دسترسی به عدالت برای گروه‌های مواجه با شرایط نامساعد اجتماعی، کاهش تأخیر در حل اختلاف، کاهش هزینه‌های گزاف حل اختلاف، تخصصی کردن رسیدگی به دعاوی در سطوح موردنیاز و درنهایت رفع تراکم پرونده‌ها در محاکم و جلوگیری از اطاله دادرسی» دانسته است

کلیدواژه‌ها: صلاحیت، قضاء، اختصاص، مکان، موضوع، فقه اسلامی.

مقدمه

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....پرسشهای های تحقیق
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....اسباب اختیار موضوع
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....اهمیت موضوع
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....پیشینه تحقیق
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....اهداف تحقیق
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....روش تحقیق
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....خطه بحث

فصل اول

مفاهیم کلی و تمهیدی

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مبحث اول: مفاهیم
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب اول: مفهوم اختصاص
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب دوم: تعریف قضاء
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب سوم: مفهوم ترکیبی اختصاص قضایی، مکانی و موضوعی
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مبحث دوم: اختصاص قضایی
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب اول: ظهور اختصاص قضایی

NOT DEFINED.

مطلب دوم: انواع اختصاص قضایی و ادله مشروعیت آن
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....

مطلب سوم: انواع اختصاص قضایی در قوانین
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....افغانستان

فصل دوم

اختصاص مکان و موضوع در قضاء

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مبحث اول: اختصاص مکانی
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب اول: مفهوم اختصاص مکان، وادله مشروعیت آن
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب دوم: ظهور اختصاص مکان
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب سوم: فواید اختصاص مکان
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب چهارم: معیارهای اختصاص مکان در فقه
 ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....مطلب پنجم: اختصاص قضایی مکان در قانون

مبحث دوم: مرجع قضایی و درجه آن ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: مرجع قضایی در فقه ... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: مرجع قضایی در قانون ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: درجه قضایی در فقه ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: درجه قضایی در قانون. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث سوم: اختصاص موضوعی یا نوعی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: مفهوم اختصاص موضوع، وادله مشروعیت آن ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.....

مطلب دوم: معیار های اختصاص موضوع قضاء ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: انواع اختصاص موضوعی در فقه ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: اختصاص موضوع در قانون ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل سوم

آثار اختصاص قضایی، مکانی و موضوعی

مبحث اول: آثار اختصاص مکان و موضوع در قضاء ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: آثار فقهی اختصاص مکان و موضوع ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: آثار قانونی اختصاص مکان و موضوع ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث دوم: رفع تنازع در صلاحیت های قضایی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول: رفع تنازع در صلاحیت های موضوعی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم: معیار های رفع تنازع ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم: رفع تنازع در صلاحیت مکانی در فقه ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب چهارم: رفع تنازع در قوانین. ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

نتیجه گیری تحقیق 1

3	پیشهادات
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	فهرست ها
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	الف: فهرست آیات
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	ب: فهرست حدیث
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	ج: فهرست اعلام
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	د: فهرست اماکن
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	هـ فهرست منابع

نتیجه‌گیری تحقیق

بعد از بحث و بررسی پیرامون اختصاصی موضوع و مکان در فقه اسلامی و قانون وضعی کشور نتایج ذیل بدست آمده که قرار ذیل است:

- 1- نظر به اصول اسلامی، قضاء قابلیت تخصیص و تقید، تعلیق بر شرط و تجزیه را بمحل، زمان، حادثه و موضوع دارد.
- 2- بحث صلاحیت قضایی از مهم ترین بحوث، در بخش نظام قضایی است، زیرا با شناخت از صلاحیت قضایی؛ قضات محدوده کاری خود را می‌دانند و از طرف دیگر مدعی نیز می‌دانند که جهت حق خواهی خود به کجا مراجعه کند.
- 3- تخصیص قضاء فواید متعددی را برای طرفین دعوی و قضات در پی دارد، فواید برای قاضی، سهولت کاری، تخصیص در زمینه مشخص، کاهش پرورندهای قضایی، عدم ازدحام و تراکم نفوس، برپایی عدالت اجتماعی و برای طرفین دعوی نیز فواید را در پی دارد، از جمله: معرفت مرجع دادخواهی، رسیدگی سریع و آسان در حل و فصل قضایا محوله آن‌ها.
- 4- قضات در فقه اسلامی و قانون وضعی به صورت عام و خاص منصوب می‌گردند، در فقه اسلامی محدوده آن مشخص نیست، بلکه آن از انسلاک قضایی، احوال و زمان و عرف صحیح شناخته می‌شود.
- 5- هسته اولیه تخصیص قضایی یا صلاحیت‌های قضایی را خود رسول الله صلی الله علیه و آله پایه گذاری کرده است، بعداً به مرور زمان نظر به زمان و تطور کشورها انواع اختصاص قضایی گسترش یافت که اوج تطور و گسترش آن در زمان حضرت عمر رضی الله عنه و خلفای عباسی بود.
- 6- حتی برخی از صحابه در موضوعات مختلف در محضر رسول الله صلی الله علیه و آله داوری و قضاوت می‌کردند؛ و اولین کسی که قضات را در شهرها منصوب کرد حضرت عمر رضی الله عنه بود.
- 7- اسلام دین ختم و صالح برای هر زمان و مکان است، بناء هر اموری را طوری واضح و منطبق با منطق و عقلانیت وضع کرده است تا در همه ادوار کارساز باشد، به همین علت تخصیص قضاء که یکی

از نیازمندی های جوامع بشری است پذیرفته و معیارهای را برای آن بیان کرده است.

8- از آنجایی که ولی الامر مسلمین وظیفه مصالح رعیت را دارد، صلاحیت دارد برای بهبود نظام رعیت برخی قوانین ضروری برای اعمال دولت و اجتماع، در صورت که با روح اسلام سازگار باشد، وضع نماید.

9- نظام حقوقی افغانستان با پیروی از فقه اسلامی تخصیص و تقیید، قضاء به زمان مکان و موضوع را پذیرفته و در مواد مختلف پیرامون آن بحث نموده است که از جمله به ایجاد محاکم خاص اختصاصی و عمومی، تصریح نموده هم چنان از نگاه تخصیص مکانی به قضای ابتداییه استیناف و تمییز تقسیم نموده و از لحاظ، موضوع به محاکم دیوان جزای عمومی. دیوان مدنی. دیوان حقوق عامه. دیوان امنیت عامه. دیوان جرائم ترافیکی. تفکیک صلاحیت نموده است.

پیشنهادات

بعد از بررسی و تحقیق که در این رساله تیزس انجام گرفت متوجه برخی از کاستی های در جریان تحقیق شدم که نیاز است پیشنهاد گردد برای تکمیلی آن افراد دیگر نیز سعی کنند که قرار ذیل است:

1- از اینکه موضوع بسیار گسترده است هر بخش این رساله بصورت جداگانه تبیین گردد و به دست مردم قرار گیرد تا هر فردی مسئولیت و صلاحیت خود را در قبال قضاء و صلاحیت های درک نماید.

2- پیشنهاد می گردد که پوهنتون ها، هر بخش از اختصاصات زمانی مکانی، موضوعی، کیفی را به صورت جداگانه و فلسفه ایجاد آنرا برای محصلین جهت تحقیق و بررسی بسپارند تا جنبه های جدید راهکاری ایجاد اختصاصات قضایی هویدا گردد

3- دولت قانون جامع را که میزان اختصاص قضایی و صلاحیت های را طرح و تدوین نماید تا عدالت اجتماعی بصورت تساوی در جامعه پیاده گردد.

4- پیشنهاد می گردد، علماء دانشمندان خطباء اساتید، در بیان حقوق و قضاء و اهمیت آن و برحذر داشتن از دعاوی ناحق و قضاوت ظلم هشدار دهند.

5- هم چنان وزارت های ارشاد حج و اوقاف اطلاعات و فرهنگ، معارف تحصیلات عالی و وزارت عدلیه برای علماء رسانهها معلمین اساتید، حقوق دانان و رکشاپ آموزشی متعدد را جهت ارتقای فهم و درک قضاء و اهمیت آن در کاربرد دنیوی و اخروی برای ملت بیان نمایند تا از یک طرف حق به اهلش سپرده شده و از طرف دیگر از ضیاع اموال مردم جلوگیری به عمل آید:

6- سترمحکمه امارت اسلامی افغانستان، در راستای تقویت صلاحیت های محاکم سعی بیشتر نماید و راهکار های جدید را جهت هرچه سهولت به رعیت فراهم نمایند.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.ed.af